

leme hatotta át és így vált parancsnokainak értékes, javaslattevő szervé és a gondjaira bízott honvédsapátok híú szószólójává. A tábor-kari tisztek együtt éltek és harcoltak a honvédsapátokkal, azzal a néphadsereggel, amely ma is minden modern vezérkarnak a létjog-sultságot megadja. A honvéd táborok győzelmek és bukás idején híú maradt éhhez a hadsereghez és híú maradt a magyar néphez, amelyik-nek eszményeit és céljait a katonai vonalon mindvégig képviselte.

Fodor László

FORRADALOM EURÓPÁBAN SZÁZ ÉVVEL EZELEŐTT

I. Érik a forradalom.

SZÁZ évvel ezeleőt Nyugaton már a kapitalista világ alapvető osztályainak: a burzsoázának és a proletáriátusnak a küzdelmét tűzte napirendjére a történelem, amikor a Szent Szövetség országában még a hűbéri kiváltságok: a feudális földbirtokrend-szer, az úriszék, a nemesi adómentesség ellen folyt a harc. Jó oka volt tehát az angol uralkodó osztálynak, hogy 1815. november 20-án csatlakozzék a Szent Szövetséghez arra az esetre, ha „forradalmi eszmék újra szétmarcangolják Franciaországot és veszélyeztetik a többi államok békéjét.“ Az angol kapitalisták és a Szent Szövetség feudális urai tehát egyaránt Franciaország felé tekintettek szent borzadályal, mint minden forradalom szűlőanyjára, pedig a múlt század első felé-nek forradalmi már a kapitalizmus első válságaitól életrehívott for-radalmak voltak — tehát bölcsőjüket Angliában, a kapitalizmus ós-hazájában ringatták, még akkor is, ha a Kontinensen vívták meg őket.

Az *angol munkásosztály* a napoleoni háborúk befejezése után tá-madt válságban kezdte meg harcát a szervezkedés jogáért, ami 1825-ben részleges sikerrel is járt. Az 1836-i válság ismét harcba szólította az angol proletáriátust, de most már a politikai jogokért ment e küz-delem. „A Londoni Munkástársulás“ nevű szervezet programot: „*Chartát*“ dolgozott ki, melyben általános, egyenlő, titkos választójogot követelt 21 évet betöltött férfiak részére. A *chartista mozgalom* csakhamar nagyarányú tömegmozgalommá vált: százezres „szurok-fáklya-gyűléseket“ tartottak, melyeken sok munkás már fegyveresen jelent meg. A felvonulók halálfejes zászlókat és forradalmi felirato-kat tartalmazó táblákat hordoztak: „Késhegyre menő harc, asszonyért és gyermekért“, „Általános választójogot, vagy általános bosszút“. 1839-ben Londonban összeült a chartista konvent, amely petíciót nyuj-tott be a parlamenthez másfélmillió aláírással. A parlament ezt 235 : 40 arányban elutasította. Birminghamben, majd Dél-Walesben felkelések

törték ki, de a kormány ezeket kegyetlen eszközökkel letörte. Az általános sztrájk tervét a chartista konvent elutasította és ezzel a chartista mozgalom első hullámai el is simultak. A konjunktúra néhány átmeneti esztendeje után újból beköszöntött a gazdasági válság és a „Nemzeti chartista egyesülés” 1842 májusában 331.600 aláírással újabb petíciót nyújtott be. A parlament ezt is elutasította, mire Manchesterből kiindulva, egyre szélesebb sztrájkmozgalom tört ki. Graham miniszter később bevallotta, hogy a kormány „három olyan borzalmas hónapot élt át, mint még sohasem”. A mozgalmat tömeges letartóztatásokkal törték le és az 1843-tól 1846-ig tartó ipari fellendülés éveiben nem is ütötte már fel a fejét. A kapitalizmus eddig már úgy átalakította Anglia társadalmát, a parasztok és kispolgárok megfosztása termelőeszközeitől annyira előrehaladt, hogy a lakosság kétharmad-része vált proletárrá.

*

Franciaországban az ipari kapitalizmus kifejlődése sokkal lassabban ment végbe, mint Angliában. Napoleon bukása után restaurálták a Bourbonok uralmát, visszatértek az emigráns arisztokraták is és erős osztályharc indult meg a hatalomért közöttük és a nagy burzsoázia: a gazdag bankárok, kereskedők, nagyiparosok, ügyvédek között.

X. Károly a volt emigránsok befolyása alá került és egyike legfőbb feladatának azok kártalanítását tekintette elvett birtokaikért. A kártalanításokra szánt összeget, egymilliárd frankot a járadéknak 50%-ról 30%-ra való csökkentésével teremtetten elő. Ezzel azonban ellenségévé tette a burzsoáziát és az 1830. nyarán megtartott választások az ellenzék nagy győzelmével végződtek. Ezután a király rendeleti úton akart kormányozni. Új választójogot tartalmazó rendelete értelmében jóformán csak a nagybirtokosok szavazhattak volna. Egy másik rendeletével a sajtószabadságot akarta megszüntetni, a Kamarát pedig feloszlatta. *A burzsoázia ellentámadásra mozgósította a szabadelvű értelmiséget és a párisi népet: 1830 július 29-én barrikádokat emeltek.* A katonaság legnagyobb része azonban szintén a felkelők-höz csatlakozott és a forradalom győzelmet aratott. Ezzel a hatalom a nagyburzsoázia, az úgynevezett fináncarisztokrácia kezébe került, amely a radikálisabb fordulat megakadályozására nem a köztársaság, hanem az alkotmányos királyság mellett döntött: *Lajos Fülöp* orléansi herceget tette meg királlyá. A választójogot valamivel kiterjesztették, feloszlatták a királyi testőrséget és nemzetőrséget alakítottak, amelynek minden adófizető tagja volt. A király beiktatása alkalmával azonban *Laffitte* bankár nyíltan megmondotta: „*Mától kezdve a bankárok uralkodnak.*” És valóban: a fináncarisztokrácia óriási vagyonokra tett szert az állam és a járadékosok sorozatos becsapásával, a kistőkések rendszeres tönkretételével, közszállítással, megvesztegetésekkel, a vasútépítések panamáival és közönséges sikkasztásokkal. Ez a rendszer természetesen erősen akadályozta az ipari burzsoázia érdekeit és a termelőerők fejlődését. A termelésben résztvevő töke

csak lassan halmozódott fel és helyezkedett el az acél-, vas- és textiliparban.

A francia proletáriátus ennél fogva igen nagy nyomorban sínylődött és erősen forradalmi érzelmű volt. 1832-i, 1834-i és 1839-i felkeléseit vérbefojtották ugyan, de a forradalom szelleme elevenen élt benne. Igen jellemzőek Heine 1842-ben írt párisi tudósításai, amelyekben a munkások forradalmi olvasmányairól és lázadó dalairól beszél: „*Démoni hangok uralkodnak ezekben a nótákban. Félmegtelen, dacos alakok énekelnek és a dörgő üllőn vaskalapáccsal verik hozzá egyre a taktust... Franciaország földjéből előbb-utóbb ennek a vetésnek a termése veri fel magát: a köztársaság.*“

A munkásosztály harci szövetségeseiket keresett és ezeket megtalálni vélte a kispolgárság és vagyontalan értelmiség, sőt a burzsoázia köztársasági érzelmű részében is. Ipari reformokat és a választójog lényeges kiterjesztését követelték. Guizot miniszterelnök ennyit válaszolt: „*Gazdagodjatok meg és lesz választójogotok!*“ Az 1848-as forradalom előestéjén a francia társadalom összetétele mindenestre még egészen más képet mutatott, mint az angol társadalomé; a proletáriátus és a burzsoázia között a társadalom túlnyomó részét az átmeneti osztályok: a parasztság és a kispolgárság tették ki.

Németországban a feudális nemesség a napoleoni háborúk után még hatalma teljében volt. Kiváltságait megőrizte, a közigazgatáson, az igazságszolgáltatáson és a hadseregen belül minden kulcspozíció a kezében volt. A választójogot kiterjesztették ugyan minden adófizetőre, de a választhatóságot már földbirtokhoz kötötték. A városi polgárság, amelynek régi iparát a gőzgépen alapuló angol ipar teljesen tönkretette, távolról sem volt olyan gazdag, mint az angol vagy francia burzsoázia, ennél fogva nem tudja a kapitalizmusnak olyan gőcpontjait sem megteremteni, mint London, Manchester, Páris, vagy Lyon. Mindamellet a német, de főként a porosz burzsoázia gazdasági és politikai befolyása 1815-től kezdve állandóan növekedett és miután egyre több terhet érzte a feudális rendszer kötöttségének, 1840-től kezdve mind határozottabban csatlakozott a liberális ellenzékhez.

A lassan fejlődő burzsoázia egyben lassan fejlődő proletáriátust jelent és hibás eszméket a munkásmozgalmón belül. A német munkásosztály nagy része még a múlt század közepén is a céhek visszaállítását és a gépipar megszüntetését követelte. Első komolyabb megmozdulásuk 1844-ben történt, amikor a sziléziai Peterswaldauban és Langenbielauban, ahol a gyárosok a 12 garas hetibért 10 garasra akarták leszállítani, a szövőmunkások felháztak, lerombolták a gyárat és a gyárosok házáat, megfutamítva a védelmül hívott katonaságot is. Csak a gyalogság, lovasság és tüzérség kivezénylésével, véres összeütközés után tudták letörni a mozgalmát: 83 takácsot büntettek 10 évig is terjedő sáncmunkával. Hasonló módon törték le a Habsburgok is a csehországi kartonnyomó munkások mozgalmát ugyanabban az évben.

Mindamellet Németországban ekkor még nem a burzsoázia és a proletáriátus küzdelme jelentette az alapvető osztályellentétet, hiszen

ott volt még a modern fejlődés legnagyobb akadályai: a feudális nemesség. A társadalom közbülső osztályai: a *kispolgárság* és *paraszttság*, amelyek a német nép túlnyomó többségét alkották, ingadozó magatartást tanúsítottak. Erősnek látszó hűbéri államban a kispolgárság undorító talpnyalója az udvarnak, az arisztokráciának, a magasrangú hivatalnokoknak és katonatiszteknek, hogy megrendelőivé tegye őket. Ha viszont a polgári demokratikus mozgalom eredményekkel biztat, ahhoz csatlakozik; a teljesen kifejlődött kapitalizmusban pedig hol az őt csődbe kergető burzsoázia, hol a szocializmust követelő proletáriátus ellen fordul. A német paraszttság sem tanúsított határozott magatartást: jobb módú része a burzsoáziában látta szövetségesét; az uzsorásoktól és földesuraktól kiszípolozott kisbirtokosok és nincstelenek viszont a radikálisabb forradalom tartalékai voltak.

1840-ben *IV. Frigyes Vilmos* lett a porosz király, akinek két év alatt sikerült kiűritenie a kincstárát. Mivel az egyenesadók kevésnek bizonyultak, összehívta Berlinbe a nyolc tartomány rendi gyűlésének bizottságait és vasútépítés ürügyével kölcsönt akart megszavaztatni velük. Az egyesült bizottságok azonban, amelyekben nemcsak a nemesség, hanem a burzsoázia és a paraszttság is képviselve volt, kijelentették, hogy nekik erre nincs joguk, a király valósítsa meg a rég megígért népképviselési alkotmányt. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a kis- és középnemességnek az a része, amely már piacra termelt és ezért nyűgnek érezte a feudális rendszert, szintén ellenzéki volt.

A német szövetség másik vezető államában: *Ausztriában* nem egészen így alakult a helyzet. *Metternich* politikájának két pillére volt. Egyik a monarchia nemzetségeire vonatkozott, ez az „*Osszad meg és uralkodj*” híres elve: mesterien értett ahhoz, hogyan játssza ki egyiket a másik ellen. Másik a hatalmi egyensúlyt illette. Egyszerre támaszkodott a nagybirtokos arisztokráciára és a nagyburzsoáziára úgy, hogy azok befolyása ellensúlyozza egymást. Ezt a két osztályt tette meg a kizsákmányolás eszközéül és ezért a központi kormányzattal szemben sokáig nem is alakult ki komoly ellenzék, mint Poroszországban. Alkotmányt, sajtószabadságot jóideig nem is követeltek, csak közigazgatási reformokat és a cenzura enyhítését. Mindamellett egyetlen társadalmi osztály sem volt elégedett a rendszerrel, még a két uralkodó osztály sem! A feudális főnemesség és főpapság azért méltatlankodott, mert ha a kormány néha engedelményekre kényszerült, azokat az ő rovásukra tette. A fináncarisztokráciát pedig a monarchia által gyarmati sorba süllyesztett nemzetek: olaszok, magyarok, csehek egyre félreérthetlenebb szabadságmozgalmak nyugtalanították. A termelőerők sem az iparban, sem a mezőgazdaságban nem tudtak fejlődni. A Galíciától Észak-Itáliáig terjedő osztrák birodalom a Szent Szövetség Európájának leggyengébb pontjává vált.

1. Páris februári forradalma.

Az 1848-as esztendő megelőző három évben Európaszerte rossz volt a termés. Franciaországban, Ausztriában, Írországból komoly

éhínség következett be, a drágaság és a szemtelenül elburjánzó spekuláció elviselhetetlenné fokozták a tömegek nyomorát. Míg a nép mindenhol a legszükségesebb élelmiszerekért vívott keserves küzdelmet, a fináncarisztokrácia szemérmetlenül daskált a jólétben. Mindenhol zavargások törtek ki, de az éhség lázadóit kivégezték. *1847 őszén kitört a fiatal angol kapitalizmus egyik legnagyobb ipari és kereskedelmi válsága:* először a nagy londoni gyarmatárkereskedők jutottak csődbe, ez maga után vonta egy egész sor bank bukását, majd a gyárak zártak be egymásután kapuikat. Ez a válság csakhamar áttért a kontinens országaira is. Azok a francia gyárosok és nagykereskedők, akik elvesztették exportlehetőségüket, a belső kereskedelemre szorultak, a kiéleződött konkurrencia számos burzsoát és kispolgárt juttatott tönkre, a proletáriátus nagy tömegei váltak munkanélkülivé. A fináncarisztokrácia uralma és vele együtt az egész „júliusi monarchia“ elviselhetetlenné vált. A köztársaságiak és szocialisták közös „bankett-mozgalmat“ szerveztek. Bankettjeiken a nagy forradalom kultuszát hirdették, alkotmányrevíziót és a munkásság megsegítését követelték, „nemzeti kérvényt“ íratlak alá. Az egész mozgalom a nagyburzsoázia által megtúrt keretek közt maradt mindaddig, amíg a kormány be nem tiltotta az 1848. február 22-ére tervezett reform-bankettet. Ekkor azonban a párisi proletáriátus fegyvert fogott, barrikádokat épített és a nemzetőrséget is csatlakozásra bírta. A külügyminisztérium épülete előtt történt véres összeütközés után *Lajos Fülöp* elmenekült: február 24-én ideiglenes kormányt alakítottak és kikiáltották a köztársaságot.

Az ideiglenes kormány többségében a köztársasági burzsoázia és kispolgárság embereiből tevődött össze, de a proletáriátust is képviselték ketten: *Louis Blanc* és *Albert*. A proletáriátus követelte az ideiglenes kormánytól, hogy *biztosítsa a munkához való jogot és szavazza meg a 10 órás munkanapot*, „tekintettel arra, hogy a nagyon hosszú munkaidő tönkreteszi a munkás egészségét és sérti az emberi méltóságot, mert a szellemi képességek ápolását lehetetlenné teszi“. Ezeknek a követeléseknek a megvalósítására külön munkaügyi bizottság alakult a két szocialista miniszter vezetésével. A munkanélküliség megszüntetése azonban a termelőerők fejlettségének akkori fokán még megvalósíthatatlan utópia volt. A munkaügyi bizottság „nemzeti műhelyek“ megszervezését határozta el. A burzsoáziának azonban jó szimata volt. Megértette azt, amit akkor a proletáriátus még nem értett meg: hogy a munkához való jog mögött ott van a termelőeszközök fölötti tulajdon joga, hogy a munkanélküliség törvényszerű kelléke a kapitalizmusnak és aki munkához való jogot követel, az a kapitalizmus megszüntetését, a termelőeszközök köztulajdonba vételét követeli. *Marie* kereskedelemügyi miniszter igyekezett is szabotálni a nemzeti műhelyek ügyét. Nem ipari műhelyeket létesített, hanem körülbelül 100.000 emberrel földmunkát végeztetett a párisi Mars-mezőn, akiket amellet katonailag is megszerveztek. Ez a tömeg természetesen sokba került és keveset termelt, úgy, hogy csak súlyosbította az ideiglenes kormány pénzügyi nehézségeit. A burzsoázia követeléseit: az államadóssági kötvények kamatait gondosan

fizették, a kispolgárok takarékbetéteit viszont kényszerkölcsön gyanánt igénybevevették, a parasztságot pedig rendkívüli adóval sújtották, mely az eddiginek 45%-át tette ki. Ezekkel az intézkedésekkel a burzsoáziának sikerült is a kispolgárságot és a parasztságot elválasztani februári szövetségesüktől: a proletáriátustól, mert minden baj okául a nemzeti műhelyek deficitjét állították oda.

Igy történt, hogy amikor az általános választójog alapján megválasztott alkotmányozó gyűlés május 4-én összeült, 900 tagból 800 köztársasági volt, a szocialisták tehát elenyésző kisebbségben maradtak. Az ideiglenes kormány helyére lépő végrehajtó bizottságból természetesen kihagyták a két szocialista minisztert. A munkásosztály felkeléssel válaszolt: május 15-én benyomultak az ülésterembe, az alkotmányozó gyűlést feloszlatoznak nyilvánították és tiszta szocialista kormányt kiáltottak ki. A nemzetőrség azonban szétszórta a felkelőket és *Louis Blanc* külföldre menekült. Most már egymást követték a munkásellenes intézkedések és amikor *Marie* miniszter június 21-én feloszlatta a nemzeti műhelyeket, a párisi proletáriátus másnap forradalmi lázadással válaszolt. 70.000 munkás ment a barrikádokra. „*Szabadság vagy halál!*” — ez volt a jelszavuk. Az alkotmányozó gyűlés minden hatalmat *Cavaignac* hadüminiszterre ruházott, aki óriási áldozatok árán négy nap alatt vérbefojtotta a forradalmat. Az ostromállapotot 1848 végéig fenntartották és 4000 felkelőt deportáltak a gyarmatokra.

A kispolgárság és a parasztság, amelyek segítettek leverni a proletáriátust, csakhamar rémülten vették észre, hogy kiszolgáltatták magukat a burzsoázia diktatúrájának, hogy magántulajdonuk csak növekedés és tömegesen jutnak köldusbotra. Az 1848 december 10-i elnökválasztáson a köztársaság ellen döntöttek: *Cavaignac* egymillió szavazatával szemben *Louis Napoleon* közel hatmillió szavazatot kapott.

A februári forradalom vonala most már félreérthetetlenül haladt lefelé és hároméves alkotmányosdi után 1851 december 2-án *Louis Napoleon* katonasággal verte szét a parlamentet, utána a barrikádokat, sőt a nagy boulevardokat is puskatűzzel söpötte végig és közel száz-ezer embert tartóztatott le, majd az államcsíny évfordulóján császárrá kiáltotta ki magát. Mint Marx mondotta: „*a köztársaság feliratát: liberté, égalité, fraternité (szabadság, egyenlőség, testvériség) e félrenem érthető szavakkal pótolta: infanterie, cavallerie, artillerie (gyalogság, lovasság, tüzérség)*”. A vagyona biztonságáért reszkető burzsoázia, a félrevezetett kispolgárság és parasztság pedig szavazataikkal szentesítették a demokrácia megszüntetését.

Az angol proletáriátus megmozdulása.

A februári forradalom az angol chartista mozgalmat is újjáélesztette. A munkanélküliek nagy tüntetéseket rendeztek. „*Kenyeret vagy forradalmat!*” — ez volt a jelszavuk. 1848 április 3-án a chartista Konvent új petíció benyújtását határozta el, április 10-re pedig nagy-

gyűlést hívtak össze a kenningtoni mezőre, hogy onnan tüntető felvonulást rendezzenek a parlament elé. A kormány 170.000 rendőrt és 100.000 katonát összpontosított Londonban, mire a chartista vezetők lefűjták a felvonulást. Május 13-án a kormány fel is oszlatta a chartista konventet és 90 munkásvezetőt börtönzött be. Ebből a vereségből a chartista mozgalom nem is tért többé magához.

A berlini forradalom.

A februári párisi forradalom hírére a német munkásság és az értelmiségi ifjúság is megmozdult. A porosz király: IV. Frigyes Vilmos március 8-án megígérte, hogy az országgyűlést rendszeresen összehívja, március 18-án pedig egész Németországnak alkotmányt ígért. A berlini utca ünnepelte a királyt, azonban látva azt, hogy a katonaságot nem vonják vissza, kirobbantak az első összeütközések és barrikádokat emeltek. Prittwitz városparancsnok négy órai harc után megítéltotta a belvárost és a külváros ellen akart vonulni. A király azonban ellenzéki burzsoá vezetők tanácsára elrendelte a csapatok kivonását a városból. Mielőtt még a munkásosztály a forradalom eredményeinek kihasználására gondolhatott volna, a burzsoázia szövetkezett a régi rend híveivel, hiszen a német burzsoázia éppen olyan rendszert akart bevezetni, amilyent a francia proletáriátus februárban megdöntött: a fináncarisztokrácia vezetése alatt álló alkotmányos monarchiát.

Az általános választójog alapján összeült a *frankfurti nemzetgyűlés*, amely azonban kezdettől fogva hatalom nélküli, tehetetlen gyűlésnek bizonyult. Elárulta a népet, melyet képviselnie kellett volna és viszályozta a hatalmat a feudális zsarnokság kezébe. A kormányok sehol sem fogadták el a nemzetgyűlés által létrehozott birodalmi alkotmányt, mire 1849 májusában Drezdában, a bajor Pfalzban, a Rajnavidéken és Badenben felkelés tört ki. A munkásosztály mindenhol szívvel-lélekkel harcolt, de a kispolgárság meghátrált. A frankfurti nemzetgyűlés nem állt ki a felkelők mellett, végül is Stuttgartban, ahová átköltözött, a württembergi kormány 1849 június 18-án feloszlatta. Ezzel a német ellenforradalom győzelme teljessé vált. Visszaállították a hitbizományi rendszert, visszaadták még a földesurak rendőri jogait is, az egyesülési jogot megszüntették, amivel nagy kivándorlási mozgalom indult el.

A bécsi forradalom.

1848 március 13-án Bécsben is megmozdult a nép. Szinte valamennyi, a rendszerrel ellenséges társadalmi osztály egységesen lépett fel. Metternichnek menekülnie kellett. A forradalomban elkezdett osztályszövetség azonban meglehetősen ingatag volt, éppen úgy, mint minden más forradalomban. A burzsoázia és a kispolgárság itt is felállította a nemzetőrséget, de a munkásosztály és az egyetemi ifjúság is fel volt fegyverezve. A parasztság csendben, de annál szorgalmasabban tüntette el a mezőgazdaságból a feudalizmus maradványait, amit

kénytelen-kelletlen a kormány is jóváhagyott. A főnemesség és a pénzarisztokrácia még mindig erős befolyást gyakorolt a kormányra; főként a nemzetőrséget és az akadémiai légiőt akarták feloszlatni. Emiatt május 15-én újra megmozdult a nép. Kényszerítette a kormányt, hogy ismerje el a nemzetőrséget és az általános választójog alapján hívja össze az alkotmányozó gyűlést. Az udvar Innsbruckba menekült, a kormány pedig május 25-én kiadott rendeletével feloszlatta az akadémiai légiőt, a forradalom radikális szárnyának fegyveres erejét. A nemzetőrség azonban a légio mellé állt és megakadályozta a feloszlatást. Az udvar és az arisztokrácia távozása viszont kereskedelmi válságot idézett elő, aminek következtében a burzsoázia és a kispolgárság elhidegült a munkásosztálytól. A munkanélküli segélyt megszüntető kormányrendelet hatására augusztus 23-án munkástüntetésekre került a sor és ezeket a kormánynak már sikerült a burzsoá nemzetőrség segítségével vérbefojtani. Ezzel az udvar terve sikerült: a burzsoá-proletár osztályharc megindulása megbontotta a forradalmi erők egységét. Az osztályszövetség október 6-án ismét helyreállni látszott, amikor a nemzetőrség, az akadémiai légio és a munkásság együttes felkelése megakadályozta a magyar forradalom leverésére küldött csapatok elindulását. *Latour* hadügyminisztert megölték, az udvar Olmützbe menekült, ahonnan megszervezte *Windischgrätz* ellentámadását. Bécs egységes védelmét meghiúsította a burzsoázia és proletáriátus között újra feltámadó bizalmatlanság, a magyar seregek pedig tétlenül álltak a határon. Így Bécs ötnapos ostrom után, október 31-én elesett és az ellenforradalom véres bosszút állt.

A forradalom a monarchia többi nemzetét is megmozgatta. A magyar szabadságharc tárgyalása ezúttal nem feladatunk. A *Habsburg elnyomás alatt szenvedő olasz nép is fegyvert fogott*: Milánóból 1848 március 22-én a felkelők kiverték *Radetzkyt*, Velencében pedig kikiáltották a köztársaságot. *Károly Albert*, Szardínia királya a nápolyi király és a pápa támogatásával bevonult Milánóba és május 29-én egészen az Etsch vonaláig vetette vissza *Radetzkyt*. Mikor azonban *Radetzky* erősítést kapott és ellentámadásba ment át, *Károly Albertet* támogatói cserbenhagyták és július 25-én Custozánál vereséget szenvedett. *Radetzky* augusztus 6-án újra bevonult Milánóba és 1849 március 23-án véglegesen legyőzi a szárd királyt. A brésciai felkelést március 31-én Haynau veri le állati kegyetlenséggel. Az osztrák csapatok májusban Livornót és Bolognát is elfoglalják, végül augusztusban Velence is elesik.

Meg kell utoljára emlékeznünk a cseh forradalomról is. A prágai burzsoázia 1848 március 11-én petíciót fogalmaz meg, melyben teljes nyelvi egyenjogúságot követel az iskolákban és a közigazgatásban. A március 23-i petíció Csehországot önálló közigazgatási egységnek akarja elismertetni. A bécsi kormány április 8-án megadja a nyelvi egyenjogúságot, amellyel a cseh burzsoázia meg is elégszik, sőt a május 10-i bécsi események után az udvar komoly támaszává lesz. A munkásosztály és a diákság azonban teljes nemzeti függetlenséget akar és június 12-én kirobbantja a prágai forradalmat. Az utcai har-

cok sok áldozatot követelnek, Windischgrätz herceg azonban már június 18-án leveri a felkelést.

A monarchia többi nemzetei: a lengyelek, ruszinok, szlovének és románok megelégedtek petíciók benyújtásával.

*

Felmerül ezek után a kérdés: miért buktak el a 48-as forradalmak? Bevezetőben már megállapítottuk, hogy a 48-as forradalmak bölcsőjét Angliában ringatták, hogy ezeket a forradalmakat a fiatal kapitalizmus első gazdasági válságai hívták életre. Ha a gazdasági válság zavarokat idéz elő az uralkodó osztályok soraiban, csökkenti ideológiai befolyásukat és forradalmi lendületet ad a nélkülöző osztályoknak, viszont a konjunktúra hatása pontosan ellentétes ezzel: növeli az uralkodó osztályok gazdasági és politikai hatalmát, megerősíti ideológiai befolyásukat és megbénítja a forradalom lendületét. Pontosán ez a helyzet állt elő Angliában 1848-ban, Franciaországban pedig 1849-ben. *A kapitalizmus fejlődésének hatalmas lökést adott 1848-ban a kaliforniai, majd az ausztráliai aranybányák felfedezése.* A világ évi átlagos aranytermése 20.000 kg-ról 200.000 kg-ra emelkedett, ami a kapitalista vállalkozások valóságos rohamát indította meg. Angliában hosszú, közel 25 esztendő ipari virágzás kezdődött, amit kezdetben még jobban elősegített a francia és német ipar 1848-i megbénulása, mert így az angol kapitalisták a tengerentúli piacok egyeduralkodóivá váltak. Ausztráliába 1848-tól 1854-ig 2,5 millió angol munkás vándorolt ki, a munkabérek emelkedtek, így az angol munkásmozgalom elvesztette forradalmi jellegét.

Franciaországban is komoly tökefelhalmozás indult meg. A bankjegyforgalom 1848 márciusában 373 millió frankot, 1849 novemberben 482 millió frankot, 1850 szeptemberében pedig már 496 millió frankot tett ki, ami a bank pincéjében fehérlő arany és ezüst 33 százalékos szaporodását jelentette két és félt év alatt. Nem csoda tehát, hogy a februári forradalom nem tudta megdönteni az egyre erősödő nagyburzsoázia uralmát, melynek gyárjai 1849-ben már teli voltak munkával.

De a francia proletáriátus harca 1848-ban azért sem járhatott sikerrel, mert a kapitalizmus társadalomalakító hatása még jóformán csak ekkor kezdődött meg. A tőkés társadalom alapvető osztályharca az ipari proletáriátus harca az ipari burzsoázia ellen. Franciaországban is osztályharc folyt 1848-ban, de ezt nemcsak az ipari proletáriátus vívta az ipari burzsoázia ellen, hanem a sokkal számosabb parasztság és kisiparosság is vívta az uzsoratóke, tehát inkább a fináncariztókra, mint az ipari burzsoázia ellen. A tőkés társadalom félretolása viszont csak akkor érik meg, amikor a termelés és a tőke koncentrációja folytán bekövetkezik a közbülső osztályok elkerülhetetlen lemorzsolódása és a kapitalizmus általános válsága nem engedi a napirendről levenni az ipari proletáriátusnak az ipari burzsoázia ellen vívott osztályharcát.

Nyilvánvaló, hogy Franciaországban 1848-ban ettől még messze

tartottak, tehát az osztályszövetség februári győzelmét a proletáriátus júniusi vereségének, majd a kispolgárság és a parasztság decemberi vereségének kellett követnie. Mindenesetre nagy érdeme a francia proletáriátusnak, hogy a polgári köztársaságról lerántotta a leplet, amikor arra kényszerítette, hogy bevallott céljait nyilvánítsa ki a tőkés kizsákmányolás fenntartását. Ezzel egyszersmind azokat a kispolgári illúziókat is eloszlatta, miszerint a polgári köztársaság lényegében (tehát: osztályjellegében) különböznék a polgári monarchiától, vagyis emezzel ellentétben paradicsom lenne a kisemberek számára. Behizonyosodott tehát, hogy a paraszt és a kispolgár csak a proletárral jóban-rosszban együtt menetelve szabadíthatja meg magát a kizsákmányolás alól.

Nyilvánvaló végül az is, hogy Közép- és Kelet-Európa 1948-as demokratikus-nemzeti forradalmainak sorsa alá volt rendelve a francia proletárforradalom sorsának. A párisi proletáriátus júniusi forradalma Európa burzsoáziáját alaposan meghökkentette és mindenhol arra kényszerítette, hogy csak félig vívja meg a maga antifeudális forradalmát. A feudális királysággal lépett szövetségre a nép ellen, mert a katonai diktatúrát is jobbnak látta a tömegek uralmánál.

A katonai diktatúrának viszont egész természetes módon a burzsoázia is áldozatul esett a maga demokratikus és nemzeti törekvéseivel együtt. Behizonyosodott tehát az is, hogy abban a világban, amelynek egyik része már a kapitalista fejlődés útját járja, másik része pedig még feudális zsarnokság és nemzeti elnyomás alatt görnyed — abban a világban a proletáriátus győzelmes osztályharca nélkül nem lehet lerázni a feudális igát és nem lehet kivívni a nemzeti függetlenséget!

Dr. Elek Tibor